

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
DEPARTAMENT PODRĘCZNIKÓW, PROGRAMÓW I INNOWACJI

Warszawa, 17 listopada 2020 r.

DPPI-WPPiP.053.18.2020.MMB

Pan
dr Miłosz Kościelniak-Marszał
Przewodniczący Rady Fundacji
Instytutu Analiz Środowiskowych

Szanowny Panie Przewodniczący,

odpowiadając na pismo z dnia 22 października br. dotyczące wprowadzenia do podstawy programowej oraz do podręczników szkolnych podstaw wiedzy o łowiectwie, uprzejmie informuję, że system oświaty zapewnia upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej – tak stanowią przepisy ustawy z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe¹.

Realizacja edukacji ekologicznej w szkołach jest obowiązkowa i obejmuje uczniów na każdym etapie edukacyjnym. Cele kształcenia i treści nauczania wyznacza podstawa programowa określona w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej².

W zakresie edukacji ekologicznej odpowiednio do wieku i możliwości poznawczych uczniów zawarta została problematyka związana z ochroną przyrody, ochroną zwierząt, rolą człowieka w zrównoważonym gospodarowaniu zasobami naturalnymi i właściwą postawą wobec środowiska naturalnego.

---

¹ Dz. U. z 2020 r. poz. 910 t. j.

² W przedszkolu i szkole podstawowej obowiązuje podstawa programowa uregulowana w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. poz. 356, ze zm.); w szkołach ponadpodstawowych (od 1 września 2019 r.) stosowana jest podstawa programowa uregulowana w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 30 stycznia 2018 r. w sprawie kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. poz. 467, ze zm.).

Nauczyciel przedmiotowy zobowiązany jest do przekazywania na zajęciach wiedzy o roli i znaczeniu różnych użytkowników przyrody m.in. leśników, myśliwych czy rybaków. W swoich działaniach dydaktycznych może wykorzystać podręczniki dopuszczone do użytku szkolnego lub inne materiały i narzędzia edukacyjne.

Uprzejmie informuję, że zgodnie z podstawą programową obowiązkiem przedszkola jest tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację przez dziecko otaczającej przyrody, poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego (adekwatnych do etapu rozwoju dziecka).

— W odniesieniu do najmłodszych uczniów szkoły podstawowej (klasy I-III) nacisk położono na kształtowanie postawy szacunku dla środowiska przyrodniczego, rozwijanie umiejętności obserwacji faktów, zjawisk przyrodniczych, społecznych i gospodarczych oraz umiejętności rozumienia środowiska przyrodniczego. Wymagania szczegółowe wskazują m.in.:

- rozpoznawanie gatunków objętych ochroną oraz cech różnych ekosystemów,
- prowadzenie prostych hodowli roślin,
- poznanie zasad opieki nad zwierzętami,
- - wyjaśnianie obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo-skutkowego i czasowego,
- znajomość miejsc ochrony przyrody oraz parków narodowych, pomników przyrody,
- segregowanie odpadów.

Uczniowie II etapu edukacyjnego (klasy IV-VIII szkoły podstawowej) poznają zasady zrównoważonego rozwoju oraz prowadzą działania na rzecz ochrony środowiska. Ponadto realizują treści nauczania z zakresu edukacji klimatycznej ustalone w podstawach programowych następujących przedmiotów:

Technika

Przyjmowanie postawy proekologicznej; Przyjmowanie postawy odpowiedzialności za współczesny i przyszły stan środowiska; Kształtowanie umiejętności segregowania i wtórnego wykorzystania odpadów znajdujących się w najbliższym otoczeniu; Eko-technologie pomocne w ochronie środowiska; Ekologiczne postępowanie z wytworami technicznymi.

Geografia

Relacja człowiek – środowisko przyrodnicze a zrównoważony rozwój.
Uczeń: rozróżnia przyczyny zachodzących współcześnie globalnych zmian

klimatu (ocieplenia globalnego) i ocenia rozwiązania podejmowane w skali globalnej i regionalnej zapobiegające temu zjawisku.

Biologia

Ekologia i ochrona środowiska. Uczeń: analizuje zakresy tolerancji organizmu na wybrane czynniki środowiska (temperatura, wilgotność, stężenie dwutlenku siarki w powietrzu); przedstawia porosty jako organizmy wskaźnikowe (skała porostowa), ocenia stopień zanieczyszczenia powietrza tlenkami siarki, wykorzystując skalę porostową.

Chemia

Tlen, wodór i ich związki chemiczne. Powietrze. Uczeń: wskazuje przyczyny i skutki spadku stężenia ozonu w stratosferze ziemskiej; proponuje sposoby zapobiegania powiększaniu się „dziury ozonowej”; wymienia czynniki środowiska, które powodują korozję; opisuje obieg tlenu i węgla w przyrodzie; projektuje i przeprowadza doświadczenie potwierdzające, że powietrze jest mieszaniną; opisuje skład i właściwości powietrza; wymienia źródła, rodzaje i skutki zanieczyszczeń powietrza; wymienia sposoby postępowania pozwalające chronić powietrze przed zanieczyszczeniami.

Wybrane przykłady treści nauczania z zakresu edukacji ekologicznej, wskazane w podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych:

Wiedza o społeczeństwie

Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja. Uczeń: przedstawia założenia ideowe wybranych ruchów społecznych (np. ekologizm).

Sprawowanie władzy w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: przedstawia działania państwa na rzecz ochrony środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Geografia

Człowiek a środowisko geograficzne – konflikty interesów: wpływ działalności człowieka na atmosferę na przykładzie smogu, inwestycji hydrologicznych na środowisko geograficzne, rolnictwa, górnictwa i turystyki na środowisko geograficzne, transportu na warunki życia i degradację środowiska przyrodniczego, konflikt interesów człowiek – środowisko, procesy rewitalizacji i działania proekologiczne.

Uczeń: wykazuje na przykładzie wybranych miejscowości wpływ działalności człowieka na powstawanie smogu typu londyńskiego i fotochemicznego oraz na podstawie dostępnych źródeł podaje przyczyny i proponuje sposoby zapobiegania powstawaniu tego zjawiska; ocenia wpływ transportu na warunki życia ludności i środowisko przyrodnicze; identyfikuje konflikty interesów w relacjach człowiek – środowisko i rozumie potrzebę ich rozwiązywania zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz podaje własne propozycje sposobów

rozwiązania takich konfliktów; przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Ziemi.

Biologia

Ekologia. Uczeń: wyjaśnia, czym jest tolerancja ekologiczna; planuje i przeprowadza doświadczenie mające na celu zbadanie zakresu tolerancji ekologicznej w odniesieniu do wybranego czynnika środowiska.

Wymiana gazowa i krążenie. Uczeń: analizuje wpływ czynników zewnętrznych na funkcjonowanie układu oddechowego (tlenek węgla, pyłowe zanieczyszczenie powietrza, smog).

Geografia

Atmosfera: czynniki klimatotwórcze, rozkład temperatury powietrza, ciśnienia atmosferycznego i opadów, ogólna cyrkulacja atmosferyczna, mapa synoptyczna, strefy klimatyczne i typy klimatów. Uczeń: wyjaśnia rozkład temperatury powietrza i ciśnienia atmosferycznego na Ziemi; przedstawia piękno, potęgę oraz dynamikę zmian zachodzących w atmosferze, wyjaśnia przyczyny tych zmian, ukazuje ich zagrożenia i skutki.

Hydrosfera: zasoby wód na Ziemi, morza, prądy morskie, sieć rzeczna, lodowce. Uczeń: wyjaśnia zróżnicowanie rodzajów i wielkości zasobów wód na Ziemi oraz we własnym regionie; przedstawia cechy fizykochemiczne wód morskich oraz dostrzega problem ich zanieczyszczenia; przedstawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na gospodarkę, życie mieszkańców i ich tożsamość kulturową.

Problemy środowiskowe współczesnego świata: tropikalne cyklony, trąby powietrzne, sztormy, powodzie, tsunami, erozja gleb, wulkanizm, wstrząsy sejsmiczne, powstawanie lejów krasowych, zmiany klimatu, pustynnienie, zmiany zasięgu lodowców, ograniczone zasoby wody na Ziemi, zagrożenia georóżnorodności i bioróżnorodności. Uczeń: wyjaśnia powstawanie geozagrożeń meteorologicznych klimatycznych (tropikalne cyklony, trąby powietrzne, pustynnienie, zmiany klimatu); dyskutuje na temat wpływu deforestacji i innych czynników na zmiany klimatu na Ziemi oraz proponuje działania służące ograniczaniu tych zmian; wskazuje na mapach obszary współcześnie zlodzone i ocenia wpływ zmian klimatycznych na zasięg pokrywy lodowej.

Regionalne zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski: podział na regiony fizycznogeograficzne, budowa geologiczna i zasoby surowcowe, ukształtowanie powierzchni, sieć wodna, warunki klimatyczne, formy ochrony przyrody, stan środowiska przyrodniczego. Uczeń: charakteryzuje klimat Polski oraz wybranego regionu kraju, posługując się mapami elementów klimatu i danymi klimatycznymi; wyjaśnia zróżnicowanie klimatu oraz ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski; wyjaśnia przyczyny

i skutki niedoboru wody w wybranych regionach Polski; dokonuje analizy stanu środowiska w Polsce i własnym regionie oraz przedstawia wnioski z niej wynikające, korzystając z danych statystycznych i aplikacji GIS; uzasadnia konieczność działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego w Polsce, określa możliwości własnego zaangażowania w tym zakresie oraz przedstawia różne formy ochrony przyrody w Polsce i własnym regionie.

Chemia

Elementy ochrony środowiska. Uczeń: wymienia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń powietrza, wody i gleby (np. metale ciężkie, węglowodory, produkty spalania paliw, freony, pyły, azotany(V), fosforany(V) (ortofosforany(V)), ich źródła oraz wpływ na stan środowiska naturalnego; opisuje rodzaje smogu oraz mechanizmy jego powstawania; proponuje sposoby ochrony środowiska naturalnego przed zanieczyszczeniem i degradacją zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Równocześnie uprzejmie informuję, że w ostatniej nowelizacji rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół z dnia 3 czerwca br. (Dz.U. z 2020 r., poz. 1008), wprowadzono dodatkowo obowiązek realizacji od roku szkolnego 2020/2021 zagadnień m.in. z zakresu klimatu i ochrony środowiska podczas zajęć z wychowawcą.

Wprowadzona zmiana wynika z dostrzegania istotnych problemów społecznych, które w szczególności powinny być podkreślane i omawiane podczas zajęć z wychowawcą w szkole każdego typu. Realizacja powyższej tematyki może się odbywać z udziałem zaproszonych specjalistów w danej dziedzinie, wolontariuszy, przedstawicieli stowarzyszeń i innych organizacji, których celem statutowym jest działalność wychowawcza lub rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły.

Szanowny Panie,

odnosząc się natomiast wprost do sprawy podręczników szkolnych, wyjaśniam, że zgodnie z art. 22 aa ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2020 r. poz. 1327 – t.j.), nauczyciel może zdecydować o realizacji programu nauczania z zastosowaniem podręcznika, materiału edukacyjnego lub materiału ćwiczeniowego albo bez zastosowania podręcznika lub ww. materiałów.

Wybór podręcznika albo materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych obowiązujących w szkole dla danej klasy następuje kolektywnie dla poszczególnych zajęć edukacyjnych przez zespoły nauczycieli prowadzących dane zajęcia. W przypadku wyboru podręcznika do realizacji programu nauczania, wybór ten jest dokonywany spośród podręczników dopuszczonych do

użytku szkolnego. Natomiast materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe nie podlegają procedurze dopuszczenia do użytku szkolnego.

Warunki, jakie musi spełnić podręcznik, określa art. 22a0 powyższej ustawy i rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 października 2019 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. poz. 2013).

Wobec powyższego, Ministerstwo Edukacji Narodowej nie planuje obecnie wprowadzać nowych przedmiotów, uznając wymagania określone w cyt. powyżej nowych podstawach programowych za aktualne.

Niezależnie od tego, szkoła zawsze może zorganizować dodatkowe zajęcia edukacyjne o przedmiotowej tematyce.

—
Z poważaniem

Roksana Tołwińska
Dyrektor
Departament Podręczników, Programów i
Innowacji
/ – podpisany cyfrowo/

—